

HALÛK'UN DEFTERİ KİTABINDAKİ İLK ON ŞİİRİN VEZİN, ÇEVİRİMYAZI,
SERBEST ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

PROF. DR. MEHMET KANAR *

Öz

Halûk'un Defteri Tevfik Fikret'in kendi el yazısıyla yazdığı nüshadan klişe çıkartılarak Hasan Tahsin tarafından neşredilmiş ve İstanbul'da 1327/ 1911 yılında Tanin Matbaası'nda basılmıştır. Şiirden önceki sayfada Halûk'un bir resmi ve onun altında "Sevgili nineme, Gloskow'dan, Kânûn-i Sâni 1911, bir tane oğlu A(yn). Halûk" yazısıyla imzası yer almaktadır. Bunların yanı sıra bir de cümlelerin nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek, failin, mefulün, fiilin yerini bulmak, bunları kurallı cümle sırasına sokmak gerekir. Böyle bir yöntemle Fikret'i daha iyi anlayabiliriz. Üniteler halinde ve ders notu olarak hazırlamakta olduğum Halûk'un Defteri'nin bir el kitabı olarak öğrencilerin elinde bulunmasını arzu ediyordum. İlk on şiirin belli bir plana göre işlendiği bu notların bir de makale düzeyinde hazırlanmasının yararlı olabileceğini düşünerek bu çalışmayı yaptım.

Anahtar Kelimeler: Vezin, Çevrimyazı, Tevfik Fikret.

ABSTRACT

The Book of Halûk was published by Hasan Tahsin, taken out of the copy written by Tevfik Fikret's own handwriting, and was printed in Istanbul in 1327/1911 in Tanin Printing House. On the page before the poem, there is a picture of Haluk and below him, "To my dear grandmother, from Gloskow, Kânûn-i Sâni 1911, one son A (yn). His signature is written with

* PROF. DR. MEHMET KANAR, TC Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, (İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Emekli Öğretim Üyesi), email: mehmet.kanar@yeditepe.edu.tr; profkanar@gmail.com (Makale Geliş Tarihi: 06.07.2020/Kabul Tarihi: 17.08.2020).

the words “Halûk”. In addition to these, it is necessary to determine where the sentences start and end, find the place of the perpetrator, object, verb and put them in the order of regular sentences. With such a method, we can understand Fikret better. I wanted to have the Book of Halûk, which I prepared as units and as a lecture note, in the hands of students as a hand-book. I made this study considering that it would be useful to prepare these notes at the level of the article, in which the first ten poems were processed according to a certain plan.

Key words: Prosody, Transliteration, Tefvik Fikret.

چکیده

دفتر خلوق با کلیشه برداری از دست نوشته های توفیق فکرت در سال 1911/1327 از سوی انتشارات طنین توسط حسن تحسین در استانبول منتشر شد. در صفحه ما قبل شعرهایش عکس، دست نوشته و امضایی از وی با عنوان "تقدیم به مادر بزرگ دوست داشتنی ام، از گلاسکو، قانون ثانی 1911 فرزند یگانه خلوق" جای گرفته است. علاوه بر این با تجزیه و تحلیل جمله و اینکه از کجا شروع شده و کجا خاتمه یافته، فاعل، مفعول، فعل و بکارگیری متناسب آن بهتر می توان مفهوم اندیشه های فکرت را دانست. آرزو می کنم این درس نوشته ها و جزوات روزی بصورت کتاب با عنوان دفتر خلوق در دست دانشجویانم باشد. با امید مفید فایده بودن ده شعر اول را طبق برنامه ثابتی آماده کرده و این مقاله را به رشته تحریر در آوردم

کلید واژه ها: وزن، ترجمه متن، توفیق فیکرت.

Giriş

Halûk'un Defteri Tefvik Fikret'in kendi el yazısıyla yazdığı nüshadan klişe çıkartılarak Hasan Tahsin tarafından neşredilmiş ve İstanbul'da 1327/ 1911 yılında Tanin Matbaası'nda basılmıştır. Şiirden önceki sayfada Halûk'un bir resmi ve onun altında "Sevgili nineme, Gloskow'dan, Kânûn-i Sâni 1911, bir tane oğlu A(yn). Halûk" yazısıyla imzası yer almaktadır.

Kitabın birinci bölümünü oluşturan şiirler şunlardan ibarettir:

Halûk'un Defteri, Ümîd Ölmez, Bir Tasvir Önünde, Zelzele, Hayavata, Şehrayın, Devenin Başı, Halûk'un Amentü'sü, Promete ve Halûk'un Vedai.

Tevfik Fikret Türk şiirine yeni soluk getiren, yeni fikir ufukları açan bir şair olduğundan çok okunmuştur. Ancak Fikret'in meramını ifade ederken aruz vezninin kalıplarından kurtulamadığını, vezni ustalıklı kullandığını, yeni dize aralıkları denediğini görürüz. Bu arada Divan Edebiyatında örneklerine pek rastlamadığımız tamlamalara, ibarelere yer verir. Bu da şiirin bir çırpıda anlaşılmasını zorlaştırır.

Fikret'in şiirlerini anlamak için birkaç şeye ihtiyacımız vardır.

- a) Aruz veznini bilmek.
- b) Kelime hazinesinin zenginliği.
- c) Özellikle Farsça tamlamalara aşina olmak.

Bunların yanı sıra bir de cümlelerin nerede başlayıp nerede bittiğini tespit etmek, failin, mefulün, fiilin yerini bulmak, bunları kurallı cümle sırasına sokmak gerekir. Böyle bir yöntemle Fikret'i daha iyi anlayabiliriz.

Üniteler halinde ve ders notu olarak hazırlamakta olduğum Halûk'un Defteri'nin bir el kitabı olarak öğrencilerin elinde bulunmasını arzu ediyordum. İlk on şiirin belli bir plana göre işlendiği bu notların bir de makale düzeyinde hazırlanmasının yararlı olabileceğini düşünerek bu çalışmayı yaptım.

Arap harfli metin dizilirken göze hoş gelen bir font tercih edilmiş, gerekli görülen yerlerde kelimeler harekelendirilmiş, Farsça tamlama işaretleri gösterilmiştir. Daha sonra her dizenin aruza göre heceleme ve taktî' / kesme işlemi yapılmış, o şiirde bulunan anlaşılması güç kelimeler ve tamlamalar alfabetik sırada verilmiştir. Son olarak bunu şiirde bulunan cümlelerin çevrimyazısı, kurallı cümleye dönüştürülmüş hali ve serbest çevirisi izlemiştir. Şiirlerin edebiyat tarihi bakımından analizi apayrı bir çalışmayı gerektirir.

Bu çalışmanın yararlı olmasını dilerim.

TEVFİK FİKRET

توفیق فکرت

HALÛK'UN DEFTERİ

خلوقک دفتری

دفتر بیله دینمز، سکز اون پارچه کاغدر؛
اوستنده خلوقک متردد قلمیله
صف صف قاره لانمش یازیلر، شبهه لی خطرلر،
بر یانده وطن بایراغی، آلتنده شو جمله؛
" ئولمک و یاشاتمق سنی ! " آرتق بونی آتدیر،
ممکنمی ؟ بو قیمتلی کاغدرلر بکا بر یار،
بر یار صمیمی؛ بنم افسرده لیالم
اونرله حرارتله نه جک؛ اونلری قلباً
انطاق ایدرم آن فتورمده و نؤمید
پُرسشلم اونلرده کی جَوَّال و مُلَوْن
صاقیتِ امید ایله تیتره ر ... بو نه مُنعم
بر لحظة نسیان وشغفدر؛ بونی تأبید
امکاننی بولسه یدی خیالم نه اولوردی؟
هییهات!

ای لمحہ مُکرم، نه اولوردی
تأبیدکه اولسه یدی ده امکان
سرمست تسلی یاشاسه یدم...
یوق یوق، بنم اقصای مرادم

قارشیمده نه بر دبدبه کورمک، نه ده کلکون
برخنده پر غمزه اقبال .

أی حرصِ ذلیل، آل، بوتون آمال،
آمالِ زر، آمالِ مژه سنک اولسون...
آنچاق شودر أقصای مُرادم :

بر کولکه قادار حُر یاشاسه یدم .

بولسه یدی خیالم بوکا امکان

جداً یاشامق نعمت اولوردی.

هییهات!

انسان مَلک اولسه یدی، جهان جَنّت اولوردی.

"ئولمک و یاشاتمق سنی!" آی پنبه خلوقک

آل سوزلری ... آی فجرِ هلال آوره قارشی

بر ابر بهاریده چاقان برقی شررخیز،

بیلمم که بو حس هانکی طوکوک حسلره قارشی

قلبکده اویانمش؛ بو مَهیج قیصه نُطقک

ایتمکده درین صدمه سی تا روحمی تهیزیز .

أی شانلی وطن بایراغی، بر کون سنی اوغلم

بر مَوکِبِ ذی هیبتِ حُریتِ اوکنده

چکمش کوره بیلسه یدم ... او پُر خنده ئولورکن

ایتمزسه م اکر شوقنی تقدیس ایله سجده،

دنیاده اُک آلچاق بابا اَلبت بن اولوردم.

اوغلم، اونی کوکلکجه یاشات ... ئولمه فقط سن.

def – tir – bi / le – den – mez – se / ki – z’ on – par – ça / kâ – ğıt – tır
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

üs – tün – de / ha – lû – k’ uñ – mü / te – red – did – ka / le – miy – le
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

saf – saf – ka / ra – lan – mış – ya / zı – lar – şüp – he / li – hat – lar
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bir – yan – da / va – tan – bay – ra / ğı – al – tın – da / şu – cüm / le
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

öl – mek – ve / ya – şat – mak – se / ni – ar – tık – bu / nu – at – tır
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

müm – kün – mü / bu – kıy – met – li / kâ – ğıt – lar – ba / ña – bir – yâr
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bir – yâ – rı / sa – mî – mî – be / ni – m’ ef – sur – de / le – yâ – lim
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

on – lar – la / ha – râ – ret – le / ne – cek – on – la / rı – kal – ben
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

in – tâ – k’ e / de – rim – â – nı / fü – tû – rum – da / ve – nev – mîd
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

pur – sış – le / ri – m’ on – lar – da / ki – cev – vâ – l’ ü / mü – lev – ven
Mef’ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

sâf – fiy – ye / ti – üm – mî – d'î / le – tit – rer – bu / ne – mün – 'im
Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bir – lah – za / yı – nis – yâ – n'u / şe – gaf – tır – bu / nu – te' – bîd
Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

im – kâ – nı / nı – bul – say – dı / ha – yâ – lim – ne / o – lur – du
Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

hey – hât
Fa'lün

ey – lem – ha / -yı – mük – rim – ne / o – lur – du
Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

te' – dî – bi / ne – ol – say – dı / da – im – kân
Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

ser – mes – ti / te – sel – lî – ya / şa – say – dım
Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

yok – yok – be / ni – m'ak – sâ – yı / mu – râ – dım
Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

kar – şım – da / ne – bir – deb – de / be – gör – mek – ne / de – gül – gûn
Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bir – han – de / yi – pür – gam – ze / yi – ik – bâl
Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

ey – hır – sı / ze – lîl – al – bü / tü – n'â – mâl

Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

â – mâ – li / ze – r'â – mâ – li / mü – zeh – her – se / ni – n'ol – sun

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

an – cak – şu / du – r'ak – sâ – yı / mu – râ – dım

Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

bul – say – dı / ھا – yâ – lim – bu / ña – im – kân

Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

cid – den – ya / şa – mak – ni' – me / t'o – lur – du

Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

hey – hât

Fa'lün

in – san – me / le – k'ol – say – dı / ci – hân – cen – ne / t'o – lur – du

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

öl – mek – ve / ya – şat – mak – se / ni – ey – pem – be / ha – lû – kun

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

al – söz – le / ri – ey – fec – ri / hi – lâ – lâ – ve / re – kar – şı

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bir – eb – ri / ba – hâ – rî – de / ça – kan – ber – ki / şe – rer – hîz

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bil – mem – ki / bu – his – han – gi / do – ñuk – his – le / re – kar – şı
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

kal – biñ – de / u – yan – mış – bu / mü – hey – yic – kı / sa – nut – kuñ
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

et – mek – te / de – rin – sad – me / si – tâ – rû – hu / mu – teh – zîz
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

ey – şan – lı / va – tan – bay – ra / ğı – bir – gün – se / ni – oğ – lum
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

bir – mev – ki / bi – zî – hey – be / ti – hür – riy – ye / t'ö – ñün – de
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

çek – miş – gö / re – bil – sey – di / m'ö – pür – han – de / ö – lür – ken
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

et – mez – se / m'e – ğer – şev – ki / ni – tak – dî – s'i / le – sec – de
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

dün – yâ – da / e – ñ'al – çak – ba / ba – el – bet – be / n'ö – lur – dum
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

oğ – lum – o / nu – göñ - lüñ – ce / ya – şat – öl – me / fa – kat – sen
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

GÜÇ KELİMELER VE TAMLAMALAR (ALFABETİK SIRADA)

aksâ: (A.) (اقصا) en uzakta olan.

aksâ-yı murâd: (اقصای مراد) ulaşmak istenilen şey.

âmâl: (A.) (آمال) emeller.

âmâl-ı müzehher: (آمال مزہر) çiçekli emeller, çiçek açmış emeller.

âmâl-i zer: (آمال زر) altın emeller, altın kadar değerli emeller.

ân-ı fütûr: (آن فتور) bezginlik ânı.

berk-i şererhîz: (برق شررخیز) kıvılcımlı şimşek.

cevvâl: (A.) (جوال) hareketli, kıvrak.

ebr-i bahârî: (أبر بہاری) bahar bulutu.

efsurde: (F.) (افسرده) [efsurden > efsurd + e] donuk.

fecr-i hilâlâver: (فجر ہلال آور) hilali getiren tan ağartısı.

gamze: (A.) (غمزہ) yan bakış. Bu kelime sonradan anlam kaymasına uğrayarak “yanak çukuru” anlamını kazanmıştır.

gûlgûn: (F.) (گلگون) [gül + gûn] gül renkli.

hânde: (F.) (خندہ) hânde: [hândîden > hând + e] gülüş.

hânde-yi pür gamze-yi ikbâl: (خندہ پر غمزہ اقبال) ikbalin yan bakış dolu gülücüğü.

hât: (A.) (خط) yazı; çizgi.

hırs-ı zelîl: (حرص ذلیل) düşkün hırs.

hilâlâver: (A.-F.) (ہلال آور) [hilâl + âverden > âver] hilali getiren.

ikbâl: (A.) (اقبال) parlak gelecek.

intâk etmek: (انطاق ایتمک) konuşurmak.

lahza-yı nisyân u şegaf: (لحظة نسیان و شغف) unutuş ve sevinç ânı.

lemha-yı mükrim: (لمحہ مکرم) ikram edici kısa bakış.

leyâl: (A.) (لیل) geceler. *leyl* kelimesinin çokluk hali.

mevkib-i zîheybet-i hürriyyet: (موكبِ ذى هيبَتِ حرّيت) hürriyyetin heybetli alayı.

müheyyic: (A.) (مُهَيِّج) heyecanlandırıcı.

mülevven: (A.) (ملوّن) renkli.

mün'im: (A.) (مُنْعِم) besleyici, nimet verici.

mütereddîd: (A.) (متردد) ikircikli, tereddütlü

nevmîd: (F.) (نوميد) umutsuz.

nutk: (A.) (نطق) konuşma.

pursiş: (F.) (پرسش) [porsîden > pors + iş] soru.

pür ẖande: (F.) (پر خنده) gülücük dolu, gülümseyiş dolu.

sâffiyet-i ümmîd: (صافيتِ اميد) umut saflığı.

sermest-i tesellî: (سرمستِ تسلى) teselli sarhoşu olarak.

şererhîz: (A.-F.) (شررخيز) [şerer + ẖâsten > ẖîz] kıvılcım çıkarıcı.

takdîs etmek: (تقدیس ایتمک) yüceltmek, ululamak, kutsamak.

te'bîd: (A.) (تابد) ebedileştirme, ölümsüzleştirme.

tehzîz etmek: (تهزیز ایتمک) titretmek.

yâr-ı samîmî: (یارِ صمیمی) samimi dost.

ŞİİRDE BULUNAN CÜMLELERİN KURALLI CÜMLE HALİNE

DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ ŞEKLİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ HALİ

Defter bile deñmez, sekiz on parça kâğıttır;

Defter bile deñmez, sekiz on parça kâğıttır.

Buna defter bile denmez ki; hepi topu sekiz on parça kâğıttan ibarettir.

Üstünde Halûk'un mütereddid kalemiyle

Saf saf karalanmış yazılar, şüpheli hatlar,

Üstünde Halûk'ın mütereddid kalemiyle saf saf karalanmış yazılar,
şüpheli hatlar,

Üstünde Haluk'un tereddütlü kalemiyle dizi dizi karalanmış yazılar,
ne olduğu belirsiz çizgiler var.

Bir yanda vatan bayrağı, altında şu cümle;

"Ölmek ve yaşatmak seni!"

Bir yanda vatan bayrağı, altında şu cümle;

"Ölmek ve seni yaşatmak!"

Bir yanda ise vatan bayrağı resmi çizilmiş; altında şu cümle yazılı: Öl-
mek ve seni yaşatmak.

Artık bunu attır,

Artık bunu attır.

Artık bunu attır.

Mümkün mü?

Mümkün mü?

Mümkün mü? Hayır, mümkün değil.

Bu kıymetli kâğıtlar baña bir yâr,

Bir yâr-ı samîmî;

Bu kıymetli kâğıtlar baña bir yâr, bir yâr-ı samîmî;

Bu kıymetli kâğıtlar benim için bir dosttur; samimi bir dost.

benim efsurde leyâlim

Onlarla harâretlenecek;

Benim efsurde leyâlim onlarla harâretlenecek.

Benim soğuk ve donuk gecelerim onunla ısınıp hararetlenecektir.

onları kalben

İntâk ederim ân-ı fütûrumda

Onları kalben ân-ı fütûrumda intâk ederim.

Onları bezginlik anlarımda yüreğimde konuştururum.

ve nevmîd

Pursişlerim onlardaki cevval ü mülevven

Sâffiyet-i ümmîd ile titrer...

ve nevmîd pursişlerim onlardaki cevval ü mülevven sâffiyet-i ümmîd ile titrer...

Umutsuzca sorularım onlarda bulunan kıvrak ve renkli umut saflığı ile titrer.

Bu ne mün'im

Bir lahza-yı nisyân u şegaftır;

Bu ne mün'im bir lahza-yı nisyân u şegaftır;

Bu nasıl da besleyici bir unutmaya ve sevinç ânıdır!

bunu te'bîd

İmkânını bulsaydı hayâlim ne olurdu?

hayâlim bunu te'bîd imkânını bulsaydı ne olurdu?

Hayalim bunu ebedileştirme imkânını bulsaydı, ne olurdu sanki?

Heyhât!

Heyhât!

Çok yazık, çokook!

Ey lemha-yı mükrim, ne olurdu

Te'bîdiñe olsaydı da imkân

Sermest-i tesellî yaşasaydım...

Ey lemha-yı mükrim, ne olurdu te'bîdiñe imkân olsaydı da sermest-i tesellî yaşasaydım...

Ey ikram edici kısa bakış! Ne olurdu sanki, onu ebedileştirme imkânı olsa da, teselli sarhoşu olarak yaşasaydım!

*Yok yok,
Yok yok,
Hayır, hayır.*

*benim aksâ-yı murâdım
Karşımda ne bir debdebe görmek, ne de gülgûn
Bir hânde-yi pür gamze-yi ikbâl.*

Benim aksâ-yı murâdım karşımda ne bir debdebe, ne de gülgûn bir hânde-yi pür gamze-yi ikbâl görmek.

Benim asıl istediğim şey, karşımda bir debdebe, bir gösteriş görmek veya parlak bir geleceğin nazlı yan bakış dolu, gül renkli gülücüğünü görmek değil.

*Ey hırs-ı zelîl, al, bütün âmâl,
Âmâl-i zer, âmâl-i müzehher seniñ olsun...*

Ey hırs-ı zelîl, al, bütün âmâl, âmâl-i zer, âmâl-i müzehher seniñ olsun...

Hey sefil, düşkün hırs! Al; bütün emellerim, altın değerindeki emellerim, çiçeklenmiş emellerim senin olsun.

*Ancak şudur aksâ-yı murâdım
Ancak aksâ-yı murâdım şudur
Ancak asıl istediğim şey şudur:*

*Bir gölge kadar hüür yaşasaydım.
Bulsaydı hayâlîm buña imkân*

Cidden yaşamak ni'met olurdu.

Bir gölge kadar hür yaşasaydım, hayâlîm buna imkân bulsaydı, yaşamak cidden ni'met olurdu.

Bir gölge kadar özgür yaşasaydım, hayallerim buna imkân bulsaydı, gerçekten de yaşamak benim için büyük bir nimet olabilirdi.

Heyhât!

Heyhât!

Yazık, çok yazık!

İnsan melek olsaydı, cihân cennet olurdu.

İnsan melek olsaydı, cihân cennet olurdu.

İnsanoğlu melek olsaydı, dünya cennet olurdu. Melek olmadığı için dünya bir cehennemdir.

"Ölmek ve yaşatmak seni!"

Ölmek ve seni yaşatmak.

Ölmek ve seni yaşatmak.

Ey pembe Halûk'un

Al sözleri...

Ey pembe Halûk'un al sözleri.

Pembe Haluk'un al renkli sözleri!

Ey fecr-i hilâlâvere karşı

Bir ebr-i bahârîde çakan berk-i şererhîz,

Ey fecr-i hilâlâvere karşı bir ebr-i bahârîde çakan berk-i şererhîz,

Ey hilali getiren tan yeri kızılığına karşı bir bahar bulutunda çakan kıvılcımlı şimşek!

Bilmem ki bu his hangi doñuk hislere karşı

Kalbiñde uyanmış;

Bilmem ki bu his hangi doñuk hislere karşı kalbiñde uyanmış;

Bu duygu kalbinde hangi donuk hislere karşı uyanmış? Bilmem ki.

bu müheyyic kısa nutkuñ

Etmekte derin sadmesi tâ rûhumu tehzîz.

Bu müheyyic kısa nutkuñ derin sadmesi tâ rûhumu tehzîz etmekte.

Heyecanlandırıcı bu kısa konuşmanın derin darbesi ruhumu derinliklerine kadar titretiyor.

Ey şanlı vatan bayrağı!

Ey şanlı vatan bayrağı!

Ey şanlı vatan bayrağı!

Bir gün seni oğlum

Bir mevkib-i zîheybet-i hürriyyet önünde

Çekmiş görebilseydim...

Bir gün seni oğlum bir mevkib-i zîheybet-i hürriyyet önünde çekmiş görebilseydim...

Ah ne olur bir gün oğlumun seni özgürlüğün heybetli alayı önünde göklere çektiğini görebilseydim!

O pür hãnde ölürken

Etmemezsem eğer şevkini takdîs ile secde,

Dünyâda eñ alçak baba elbet ben olurdum.

O pür hãnde ölürken eğer şevkini takdîs ile secde etmezsem, elbet dünyâda eñ alçak baba ben olurdum.

O gülücükler içinde ölürken şevkini yücelterek secde etmesem, şu dünya yüzünde en alçak baba elbet ben olurdum.

Oğlum! Onu gönlüñce yaşat... Ölme fakat sen.
Oğlum! Onu gönlüñce yaşat...Fakat sen ölme.
Oğlum! Onu gönlünce yaşat ama sen ölme, olur mu?

ÜMÎD ÖLMEZ

امید ئولمز!

TEVFİK FİKRET

توفیق فکرت

ئولمک نه در شَبَاب ایچین؟ .. اُمید ئولور می هیچ؟
فانی بشر او چشمه خضرک زُلاننی
بر آن تَجَرُّع ایتمه سه هر دم زوالنی
تعجیل ایدن شو نَسْغ حیاتنده مُندَمِج
خائن سُمومه قارشى ناصل، هانکی قوتک
نوشابه چینِ فیضی اولور؟ هانکی جانفرب
ازهارِ تسلیتله ایدر شوره نصیب
انظارِ خدشه دارینی تطمین؟.. او جنتک
محرومی قالماسین بشریت که بی حضور
ایلر شو کهنه برزخی پک نشئه سز مُرور!

Ölmek nedir şebâb için? Ümmîd ölür mü hiç?

öl – mek – ne / dir – şe – bâ – bi / çi – n'üm – mî – d'ö / lür mü hiç

Mef'ûlü

Fâilâtü

Mefâîlü

Fâilün

Fânî beşer o çeşme-yi Hızr'ın zülâlini

fâ nî be / şer - o - çeş - me / yi - hız - rın - zü / lâ - li - ni

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Bir an tecerru' etmese her dem zevâlini

bir - an - te / cer - ru - et - me / se - her - dem - ze / vâ - li - ni

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Ta'cîl eden şu nesg-i hayâtında mündemic

ta' - cî - l'e / den - şu - nes - gi / ha - yâ - tın - da / mün - de - mic

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Hâin sümûma karşı nasıl, hangi kuvvetin

hâ - in - sü / mû - ma - kar - şı / na - sıl - han - gi / kuv - ve - tin

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Nûşâbeçîn-i feyzi olur? Hangi cânfirîb

nû - şâ - be / çî - ni - fey - zi / o - lur - han - gi / cân - fi - rîb

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Ezhâr-ı tesliyetle eder şûre-yi nasîb

ez - hâ - rı / tes - li - yet - le / e - der - şû - re / yi - na - sîb

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Enzâr-ı hadşedârını tatmîn? O cennetin

en - zâ - rı / had - şe - dâ - rı / nı - tat - mî - n'o / cen - ne - tin

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

Mahrûmu kalmasın beşeriyet ki bîhuzûr

mah – rû – mu / kal – ma- sîn – be / şe – riy –yet – ki / bî – hu – zûr
Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

Eyler şu köhne berzahı pek neş'esiz mürûr!
ey – ler – şu / köh – ne – ber – za / hı – pek – neş – 'e / siz – mü – rûr
Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

GÜÇ KELİMELER VE TAMLAMALAR (ALFABETİK SIRADA)

berzah: (A.) (برزخ) zorlu geçit.

beşer: (A.) (بشر) insanoğlu, insan. “âdemî” de ayna anlama gelir.

beşeriyet: (A.) (بشریت) insanlık.

bîhuzûr: (F.-A.) (بی حضور) huzursuz.

cânfirîb: (F.) (جان فریب) [cân + firîften > firîb] can aldatan, can aldatici.

çeşme-yi Hızr: (چشمه خضر) İlki Farça, ikincisi Arapça isimle yapılmış Farsça tamlama. *çeşme-i Hızr* denilse de yanlış olmaz. Hızır'ın ayağını bastığı yerden kaynayan ölümsüzlük suyu pınarı. Çeşme kelimesinin günümüzdeki karşılığı bugün anladığımız *musluk*, *çeşme* değil, *göze* olmalıdır.

enzâr: (A.) (انظار) bakışlar. *nazar* kelimesinin çokluk hali.

enzâr-ı hadşedâr: (انظارِ خدشه دار) tedirgin edici bakışlar.

eylemek: (ايلمك) etmek.

ezhâr: (A.) (ازهار) çiçekler.

ezhâr-ı tesliyet: (ازهارِ تسليت) teselli çiçekleri.

fânî: (A.) (فانی) ölümlü, gelip geçici. Kelimenin zıt anlamlısı bâkî (باقى). Fânî kelimesinin arka planında Kur'ân'ın Rahman sûresinin 26. âyeti vardır. “Kullu men aleyhâ fân” (كلّ من عليها فان) (Orada (yeryüzünde) bulunan her şey fanidir yani yok olacaktır.)

hadşedâr: (A.-F.) (خدشه دار) [hadşe + dâşten > dâr] tedirgin edici.

her dem: (F.) (هر دم) her an, sürekli.

köhne: (F.) (كهنه) eski.

mahrûm: (A.) (محروم) yoksun.

mündemic: (A.) (مندمج) bulunan, yer alan.

mürûr: (A.) (مرور) geçiş.

nesg: (A.) (نسغ) özsuğu.

nesg-i hayât: (نسغ حیات) hayat ağacının özsuğu.

nûşâbeçîn: (F.) (نوشابه چین) [nûşâbe + çîden >çîn] içimi hoş su, tatlı su; içki toplayan.

nûşâbeçîn-i feyz: (نوشابه چین فیض) bereketin tatlı suğunu toplayan, bereket içkisini toplayan.

sümûm: (A.) (سموم) zehirler. Teklik hali *sem*.

şebâb: (A.) (شباب) gençlik. Farsçası: civânî, cevânî.

şûre: (F.) (شوره) [şûr + e] çoraklık.

şûre-yi nasîb: (شوره نصیب) nasip çoraklığı.

ta'cîl etmek: (تعجیل ایتمک) hızlandırmak, çabuklaştırmak.

tecerrü' etmek: yudumlamak, yudum yudum içmek. *tecerrü'* denilse de yanlış olmaz.

ümîd: (F.) (امید) umut, ümit. Vezin gereği *ümîd* (اومید) ve *ummîd* / *ümmîd* (امید) şeklinde de okunabilir. Bunun seçimini şairler yapar.

zevâl: (A.) (زوال) yok oluş, ölüm.

zülâl: (A.) duru su.

ŞİİRDE BULUNAN CÜMLELERİN KURALLI CÜMLE HALİNE

DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ ŞEKLİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ HALİ

Ölmek nedir şebâb için?

Şebâb için ölmek nedir?

Gençlik için ölmek ne anlama gelir?

Ümmîd ölür mü hiç?

Ümmîd hiç ölür mü?

Yaşama umudu hiç ölür mü?

Fânî beşer o çeşme-yi Hızır'ın zülâlini bir an tecerru' etmese, her dem zevâlini ta'cîl eden şu nesg-i hayâtında mündemic hâin sümûma karşı nasıl, hangi kuvvetin nûşâbeçin-i feyzi olur?

Dikkat edilirse bu birleşik cümle / şart cümlesi zaten kurallı bir cümledir.

Ölümlü olan insanoğlu Hızır'ın ölümsüzlük pınarının duru suyunu bir an için yudum yudum içmezse, her an onu ölüme hızla yaklaştıran ve hayat ağacının özsuğunda bulunan hain zehirlere karşı hangi kuvvetin bereket içkisini kendinde toplar ve bunu nasıl yapar?

Hangi cânfirîb ezhâr-ı tesliyetle eder şûre-yi nasîb enzâr-ı hadşedârını tatmîn?

Şûre-yi nasîb hangi cânfirîb ezhâr-ı tesliyetle enzâr-ı hadşedârını tatmîn eder?

Nasip çoraklığı hangi can aldatici teselli çiçekleriyle tedirgin bakışlarını tatmin eder?

[Bu cümledeki Farsça tamlamalar tümüyle Fikret tarafından üretilmiştir. Böyle kavramlar Divan Edebiyatımızda bulunmaz. Çünkü klasik şair kendisi için belirlenmiş sınırların dışına çıkamaz. Yine de Şeyh Galib'in yanı sıra kimi Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemi şairleri bu sınırları zorlamaktan geri kalmamış, şiire yeni bir soluk getirmeye çalışmıştır.]

O cennetin mahrûmu kalmasin beşeriyet ki bîhuzûr eyler şu köhne berzahı pek neş'esiz mürûr!

Beşeriyet o cennetin mahrûmu kalmasin. Ki şu köhne berzahı pek neş'esiz mürûr (beşeriyeti) bîhuzûr eyler.

İnsanlık o cennetten mahrum olmasın. Çünkü adına dünya denilen şu köhnemiş zorlu geçitten neşesizce geçip gitmek insanın huzurunu bozar. [Öyleyse buradan gidilirken neşeli ve mutlu olmak gerekir. Hayyam etkisine dikkat! Bunun için bk. Sadık Hidayet, Hayyam'ın Teraneleri, YKY]

BİR TASVİR ÖNÜNDE

بر تصویر اوکنده

TEVFİK FİKRET

توفیق فکرت

کولدک، بو مهابت سنی کولدردی؛ او قاشلر،
بر اوق کییی آتشی نظر لرله مسلح
کوزلر، او باقیردن کوکس، آتلار
برقاپلانک أوضاعی قادار تیز و مجتّح
أطوار لوندانه، او بازوی غضنفر
أعصابکی اویناتدی... بو ارثی و جبلی
نجدت سکا بر جدّ بعیدک شرف آور
بر تحفه سیدر؛ سن بو جری خون اصیلی
انسانلغی احیا ایچین اینار ایده جکسک؛
حق بلله دیکک بر یوله یالکز کیده جکسک!

Güldüñ; bu mehâbet seni güldürdü. O kaşlar,
 gül – dün – bu / me – hâ – bet – se / ni – gül – dür – dü / o – kaş – lar
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Bir ok gibi âteşli nazarlarla müsellah
 bir – ok – gi / bi – â – teş – li / na – zar – lar – la / mü – sel – lah
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Gözler, o bakırdan göğüs atlar
 göz – ler – o / ba – kır – dan – gö / ğü – s'at – lar
 Mef'ûlü Mefâîlü Feûlün

Bir kaplanıñ evzâ'ı kadar tîz ü mücennah
 bir – kap – la / nı – n'ev – zâ – 'ı / ka – dar – tî – z'ü / mü – cen – nah
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Etvâr-ı lewendâne, o bâzû-yi gazanfer
 et – vâ – rı / le – ven – dâ – ne / o – bâ – zû – yi / ga – zan – fer
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

A'sâbîñi oynattı... Bu irsî ve cibillî
 a' – sâ – bı / ñı – oy – nat – tı / bu – ir- sî – ve / ci – bil – lî
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Necdet saña bir cedd-i ba'îdiñ şerefâver
 nec – det – sa / ña – bir – ced – di / ba – î – diñ – şe / re – fâ – ver
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Bir tuhfesidir. Sen bu cerî hûn-i asîli

bir – tuh – fe / si – dir – sen – bu / ce – rî – hû – ni / a – sî – li
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

İnsanlığı ihyâ için îsâr edeceksiñ.

in – san – lı / ğı – ih – yâ – i / çı – n'î – sâ – r'e / de – cek – siñ
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Hak bellediğîñ bir yola yalnız gideceksiñ

hak – be – le / di – ğiñ – bir – yo / la – yal – nız – ğı / de – cek – sin
 Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

GÜÇ KELİMELER VE TAMLAMALAR (ALFABETİK SIRADA)

a'sâb: (A.) (اعصاب) sinirler. Teklik hali *'asab*.

asîl: (A.) (اصیل) asaletli, soylu.

ba'îd: (A.) (بعيد) uzak, uzaklarda kalmış, eskilerde kalmış.

bâzû: (F.) (بازو) kol; pençe.

bâzû-yi gazanfer: (بازوی غضنفر) aslan kolu, aslan pençesi.

cedd: (A.) (جدّ) ata. Bir başına iken tek d ile yazılır. Tamlamaya girince ikinci d harfi ortaya çıkar.

cedd-i ba'îd: (جدّ بعيد) geçmişte kalmış atalar.

cerî: (A.) (جرى) 1. cür'et kökünden yürekli, gözüpek. 2. cereyân kökünden akış.

cibillî: (A.) (جبلّی) yaradılıştan gelen, karakteristik.

etvâr: (A.) (اطوار) tavırlar. Teklik hali *tavr*.

etvâr-ı levendâne: (اطوارِ لوندانه) boylu boslu yakışıklı erkeklere özgü tavırlar.

evzâ': (A.) (اوضاع) duruşlar, vaziyetler. Teklik hali *vaz'*.

gazanfer: (A.) (غضنفر) aslan.

hak: (A.) (حق) doğru, gerçek.

hûn: (F.) (خون) kan.

hûn-i asîl: (خونِ اصیل) soylu kan, asil kan.

ihyâ: (A.) (احيا) diriltmek, yaşatmak. *hayy* kökünden.

irsî: (A.) (ارثی) kalıtımsal.

îsâr etmek: (ايثار ايتمك) 1. saçmak. 2. dökmek.

îsâr: (A.) (ايثار) 1. saçma. 2. dökme.

levendâne: (F.) (لوندانه) [levend + âne] boylu boslu yakışıklı erkek. Bu kelime edebiyatta ve tarihte birçok anlama gelir.

mehâbet: (A.) (مهابت) heybetlilik.

müsellah: (A.) (مسلح) silahlanmış, silahlı.

nazar: (A.) (نظر) bakış. Çokluk hali *enzâr*.

necdet: (A.) (نجدت) yiğitlik, kahramanlık.

şerefâver: (A.-F.) (شرف آور) [şeref + âverden > âver] şeref kazandıran, şerefli. *âverden* (getirmek) fiilininiki kökü vardır. *âr* ve *âver*. Türk edebiyatında daha çok *âver* kökü kullanılır. Kelimeye *getiren*, *kazandıran* anlamını yükler.

tuhfe: (A.) (تحفه) hediye, armağan.

ŞİİRDE BULUNAN CÜMLELERİN KURALLI CÜMLE HALİNE

DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ ŞEKLİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ HALİ

Güldün.

Güldün.

Güldün.

Bu mehâbet seni güldürdü.

Bu mehâbet seni güldürdü.

Bu heybetli duruş seni güldürdü.

O kaşlar,

bir ok gibi âteşli nazarlarla müsella

gözler atlar

bir kaplanın evzâ'ı kadar tîz ü mücennah

O kaşlar, bir ok gibi ateşli nazarlarla müsella gözler bir kaplanın evzâ'ı kadar tîz ü mücennah atlar.

O kaşlar, bir oku andıran ateşli bakışlarla silahlanmış gözler bir kaplanın hareketleri kadar kıvrak ve kanatlanmış olarak atlar.

Etvâr-ı lewendâne, o bâzû-yi gazanfer

A'sâbını oynattı.

Etvâr-ı lewendâne, o bâzû-yi gazanfer a'sâbını oynattı.

Boylu boslu yakışıklı gençleri andıran tavırları, o aslan pençesine benzeyen kolları sinirlerini yerinden oynattı.

Bu irsî ve cibillî

Necdet saña bir cedd-i ba'îdîñ şerefâver

Bir tuhfesidir.

Bu irsî ve cibillî necdet saña bir cedd-i ba'îdîñ şerefâver bir tuhfesidir.

[İkinci *bir* kelimesi vezin doldurmak için söylenmiştir. Yaşar Kemal eserlerinde *bir* kelimesini sıklıkla kullanır.]

Bu kalıtımsal ve karakteristik yüreklilik geçmişte kalmış atalarının sana şeref kazandıran bir hediyesidir.

Sen bu cerî hûn-i asîli

İnsanlığı ihyâ için îsâr edeceksin.

Sen bu cerî hûn-i asîli insanlığı ihyâ için îsâr edeceksin.

Sen damarlarında dolaşan bu asil kanı insanlığı yeniden yaşatmak için döneceksin.

Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksiñ.

[Gizli özneli kurallı cümle.]

Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin.

Doğru bildiğin yolda bir başına yürüyeceksin.

ZELZELE

زلزله

TEVFİK FİKRET

توفیق فکرت

بیک اوچ یوز اوندی ... هنوز دون بو کهنه ایزبه یه سن

مسافر اولمشدک

که هپ سینیرلی وحمالی خسته لر کیبی یر

بردن

ایچین ایچین و اوزون

بر اختلاج ایله چیرپیندی، قیردی، بیقیدی... کدر

و قورقو یوزلری صولدردی. اولر، عائله لر

برر دوکنتی؛ قالانلر بوتون ازیک، قوراده؛

بر انكسارِ خُشوعِ اَك شرفلى باشلرده؛

مناره لر بيله سر -

بزمين .

بشر بو صدمه مشئومه بويله اوغرار ده

بر آز تنبه ايدر.

بر آز تنبه ايچين بيك بلا... نه درسِ خشين!

سن ايشته بويله سياه كونلرك مسافريسك،

حياتك البته

قولاي ونشئه فزا بر سياحت اولمايه جق؛

لاكن

بو تيه محنتده

قولاي ونشئه فزا بر سياحتك آنجاق

خيالى واردر. اوزاق بر سراب ايچين قوشمق؛

نهایتنده يورلمق و بوش يورلمقدر.

حياتي ديور حقيقتله چارپيشان قازانير .

ظفر بر آز ده خسار

ايستر.

قوشان جهادِ معالى يه شانلى، لاکن آغير،

مخوف آديملر آتار.

اوکنده زلزله لر، آرقه سنده زلزله لر !

Biñ üç yüz ondu. Henüz dün bu köhne izbeye sen

bi – ñ'üç – yü – z'on / du – he – nüz – dün / bu – köh – ne – iz / be – ye
– sen

Bir inkisâr-ı hıuşû' eñ şerefli başlarda.

bi – r'in – ki – sâ / r'ı - hu – şû' – eñ / şe – ref – li – baş / lar – da

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Fa'lün

Minâreler bile ser-

mi – nâ – re – ler / bi – le – ser

Mefâilün Feilün

bezemîn.

be – ze – mîn

Feilün

Beşer bu sadme-yi meş'ûma böyle uğrar da

be – şer – bu – sad / me – yi – meş – 'û / m'a – böy – le – uğ / rar – da

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Fa'lün

biraz tenebbüh eder.

bi – raz – te – neb / bü – h'e – der

Mefâilün Feilün

Biraz tenebbüh için biñ belâ. Ne ders-i haşîn!

bi – raz – te – neb / bü – h'i – çin – biñ / be – lâ – ne – der / s'i - ha – şîn

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Sen işte böyle siyah günleriñ misâfirisîñ.

se – n'ış – te – böy / le – si – yah – gün / le – riñ – mi – sâ / fi – ri – siñ

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Hayâtũ elbette

ha – yâ – tı – n'el / bet – te

Mefâilün Fa'lün

Kolay ve neş'efezâ bir seyâhat olmayacak.

ko – lay – ve – neş / 'e – fe – zâ – bir / se – yâ – ha – t'ol / ma – ya – cak

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Lâkin

lâ – kin

Fa'lün

bu tîh-i mihnette

bu – tî – h'i – mih / net – te

Mefâilün Fa'lün

Kolay ve neş'efezâ bir seyâhatiñ ancak

ko – lay – ve – neş / 'e – fe – zâ – bir / se – yâ – ha – tiñ / an – cak

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Fa'lün

Hayâli vardır. Uzak bir serâb için koşmak

ha – yâ – li – var / dı – r'u – zak – bir / se – râ – b'i – çin / koş – mak

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Fa'lün

Nihâyetinde yorulmak ve boş yorulmaktır.

ni – hâ – ye – tin / de – yo – rul – mak / ve – boş – yo – rul / mak – tır

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Fa'lün

Hayâtı dîv-i hakîkatle çarpışan kazanır.

ha – yâ – tı – dî / vi – ha – kî – kat / le – çar – pı – şan / ka – za – nır
Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

Zafer biraz da h̄asar
za – fer – bi – raz / da - h̄a –sar
Mefâilün Feilün

ister.
is – ter
Fa'lün

Koşan cihâd-ı me'âlîye şanlı lâkin ağır
ko – şan – ci – hâ / d'ı – me – â – lî / ye – şan – lı – lâ / ki – n'a – ğır
Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

maḥûf adımlar atar.
ma - ḥû – f'a – dım / la – r'a – tar
Mefâilün Feilün

Öñünde zelzeleler, arkasında zelzeleler!
ö – ñün – de – zel / ze –le – ler – ar / ka – sın – da - zel / ze – le – ler
Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

GÜÇ KELİMELER VE TAMLAMALAR (ALFABETİK SIRADA)

beşer: (A.) (بشر) insanoğlı.

cihâd-ı me'âlî: [ma'âlî şeklinde de okunabilir.] (جهادِ معالی) yüce dü-
şünceler uğruna savaş, yücelikler için savaş.

ders-i ḥaşîn: (درسِ حشین) kırıcı ders, çarpıcı ders.

dîv: (F.) (ديو) dev, canavar; şeytan.

dîv-i hakikat: (ديو حقيقت) hakikat canavarı.

hakikat: (A.) (حقيقت) gerçek.

hâşîn: (A.) (خشين) kaba, sert, kırıcı.

hüşû': (A.) (خشوع) 1. derin saygı. 2. alçakgönüllülük.

ihtilâc: (A.) (اختلاج) çırpınma, çırpınış.

inkisâr: (A.) (انكسار) kırılma.

inkisâr-ı hüşû': (انكسار خشوع) derin saygının kırılması.

köhne: (F.) (كهنه) eski. zıt anlamlısı: *nev*.

kurada: (A.) (قوراده) [< kurâza (قراضه)] hurdahaş olmuş, kırık dökük.

Bazen *külüstür* şeklinde çevirmek gerekebilir.

maḥûf: (A.) (مخوف) korkunç. *ḥavf* (korku) kelimesinden türemiştir.

Eşanlamlıları: *tersnâk, sehmnâk, sehmgîn, bîmnâk*.

me'âlî / ma'âlî: (A.) (معالى) yücelikler, yüce düşünceler, yüksek düşünceler.

meş'ûm: (A.) (مشئوم) uğursuz.

mihnet: (A.) (محنت) sıkıntı, zahmet, meşakkat.

neş'efezâ: (A.-F.) (نشئه فزا) [neş'e + fezûden (*artırmak*) > fezâ] neşe artıran, neşelendiren.

sadme: (A.) (صدمه) darbe.

sadme-yi meş'ûm: (صدمه مشئوم) uğursuz darbe.

serâb: (F.) (سراب) serap.

serbezemîn: (F.) (سر بزمين) [ser + be + zemîn] başı yerde, yerle bir.

tenebbüh etmek: (تنبه ايتمك) uyanmak.

tenebbüh: (A.) (تنبّه) uyanma, uyanış.

tîh: (A.) (تيه) çöl. Eşanlamlıları: *beyâbân, deşt.*

tîh-i mihnet: (تيه محنت) zahmet çölü.

ŞİİRDE BULUNAN CÜMLELERİN KURALLI CÜMLE HALİNE
DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ ŞEKLİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ HALİ

Bin üç yüz ondu.

[10 Temmuz 1894 Salı günü İzmit Çınarcık'ta meydana gelen şiddetli deprem.]

Henüz dün bu köhne izbeye sen

misâfir olmuşsun.

Sen henüz dün bu köhne izbeye misafir olmuşsun.

Sen daha dün bu eski, izbeliği andıran dünya evine misafir gelmiştin.

Ki hep sinirli ve hummâlî hastalar gibi yer

birden

için için ve uzun

bir ihtilâc ile çırpındı, kırdı, yıktı.

Ki yer hep birden sinirli ve hummâlî hastalar gibi bir ihtilâc ile çırpındı, kırdı, yıktı.

Derken her yer sinirli ve hummalı hastalar gibi çırpındı da çırpındı; ne varsa kırdı, yıktı.

Keder

ve korku yüzleri soldurdu.

Keder ve korku yüzleri soldurdu.

Keder ve korku yüzleri soldurdu.

Evler, âileler

birer döküntü.

Evler, âileler birer döküntü.

Evler, aileler birer döküntü halinde.

Kalanlar bütün ezik, kurada.

Kalanlar bütün ezik, kurada.

Hayatta kalanların tümü ezilmiş, hurdahaş olmuş halde.

Bir inkisâr-ı huşû' en şerefli başlarda.

En şerefli başlarda bir inkisâr-ı huşû'.

En şerefli başlarda içten gelen derin saygıyla yaşanan bir hayal kırıklığı hâkim.

Minâreler bile ser

bezemîn.

Minâreler bile serbezemîn.

Minareler bile yıkılmış, yerle bir olmuş.

Beşer bu sadme-yi meş'ûma böyle uğrar da

biraz tenebbüh eder.

Beşer bu sadme-yi meş'ûma böyle uğrar da biraz tenebbüh eder.

İnsan dediğin bu uğursuz darbeye böylesine maruz kaldığı zaman biraz olsun, uyanır, kendine gelir.

Biraz tenebbüh için biñ belâ.

Biraz tenebbüh için biñ belâ.

Biraz olsun uyanmak için bin belaya uğramak.

Ne ders-i haşîn!

Ne ders-i haşîn!
Bu ne kadar da çarpıcı bir derstir!

Sen işte böyle siyah günleriñ misâfirisîñ.
Sen işte böyle siyah günleriñ misâfirisîñ.
Sen işte böyle kara günlerin hayat yolcususun.

Hayâtîñ elbette
Kolay ve neş'efezâ bir seyâhat olmayacak.
Elbette hayâtîñ kolay ve neş'efezâ bir seyâhat olmayacak.
Hiç kuşku yok; hayat yolculuğun hiç de kolay, neşelendirici bir yolculuk olmayacaktır.

Lâkin
bu tîh-i mihnette
kolay ve neş'efezâ bir seyâhatiñ ancak
hayâli vardır.
Lâkin bu tîh-i mihnette ancak kolay ve neş'efezâ bir seyâhatiñ hayâli vardır.

Gelgelelim bu sıkıntılı hayat çölünde olsa olsa, kolay ve neşelendirici bir hayat yolculuğunun hayali söz konusudur.

Uzak bir serâb için koşmak
Nihâyetinde yorulmak ve boş yorulmaktır.
Uzak bir serâb için koşmak, nihâyetinde yorulmak ve boş yorulmaktır.
Böyle bir hayat yolculuğu uzaklardan görünen bir seraba kavuşmak için koşmaktan, yolun sonunda yorulmaktan ama boşu boşuna yorulmaktan ibarettir.

Hayâtî dîv-i hakikatle çarpışan kazanır.

Dîv-i hakîkatle çarpışan, hayâtı kazanır.

Gerçeklerin canavarıyla çarpışan, boş hayaller peşinde koşmayan kişi hayatta kazanan olur.

Zafer biraz da hasâr

ister.

Zafer biraz da hasâr ister.

Zafer kazanmak için biraz da hasar görmeyi kabullenmek gerekir.

Koşan cihâd-ı me'âliye şanlı lâkin ağır,

maḥûf adımlar atar;

önünde zelzeleler, arkasında zelzeleler!

Cihâd-ı me'âliye koşan, önünde zelzeleler, arkasında zelzeleler, şanlı lâkin ağır, maḥûf adımlar atar.

Yüksek düşüncelere kavuşmak için mücadeleye koşan kişi, önünde, arkasında depremler olurken, şanlı ama ağır ve korkunç adımlar atar.

HAYAVATA

حایاواطه

TEVFİK FİKRET

توفیق فکرت

حایاواطه¹

کوچوک صاندال

کوچوک قوللرک شیمدی بر منتظم

¹ أمه ريقا شاعر زنده آثاری "لون فه لو" نک بر جیلان کبی صاف ، چالاک و آزاده روح

سه ویملی قهرمانی.

تحرکله جانلاندیرر تکنه یی .
اونک بر بیاض مارطی وَضَعِنده کی
خِرامیله هم ساده هم محتشم
بر آهنک سیرانی وار . اویله شوخ
بر آهنک نازان که همرازِ روح.

سکونتله بوسفور بو عُلوی کیجه
بر آغوشِ تقدیسه پک بکزیور .
نه اولدک خلوق ؟ تیتره دک کیزلیجه .
کجیکدک می ؟ مهتابه بر کرّه صور.

کوچوک قوللرک شیمدی غولانه بر
تحرکله جانلاندیرر صاندالی.
بو سودالی صاندالجی یی کیم بیلیر
نه مُشْفِق حرارتله بکلر یالی .

أوت، سَرَو سیمینی تعقیب ایدن
شو پُر نشئه یول اُک نظر پروری.
بو آقشام شطارتلیسک پک، نه دن ؟
حقیقت؛ نه اولدک دمیندن بری ؟

قاناتلاندی شاعر مزاجک یینه.
کوزل سچدک اِتْحاف ایچین تکنه که

او صحرای وحشت فراریسنگ،
او حریت اولادینک نامینی .

کچیرسن ده آزاده آیامکی
کوچوک قوللرک هیچ خطر کورمه سین .

HAYAVATA²

KÜÇÜK SANDAL

Küçük kollarıñ şimdi bir muntazam
kü – çük – kol / la- rıñ – şim / di – bir – mun / ta – zam
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Taharrükle canlandırır tekneyi.
Ta – har – rük / le – can – lan / dı – rır – tek / ne – yi
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Onuñ bir beyaz martı vaz'ındaki
O – nuñ – bir / be – yaz – mar / tı – vaz – 'ın / da – ki
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Hırâmıyla hem sâde hem muhteşem
hı – râ – mıy / la – hem – sâ / de – hem – muh / te – şem
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

² Amerika şâir-i zindeâsârı Lonfelo'nuñ ceylan gibi sâf, çâlâk ve âzâderûh sevimli kahramanı.

Bir âheng-i seyrânı var. Öyle şûh

Bi - r'â - hen / gi - sey - râ / nı - var - öy / le - şûh

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Bir âheng-i nâzân ki hemrâz-ı rûh.

bi - r'â - hen / gi - nâ - zân / ki - hem - râ / zı - rûh

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Sükûnetle Bosfor bu ulvî gece

sü- kû - net / le - Bos - for / bu - ul - vî / ge - ce

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Bir âgûş-i takdîse pek beñziyor.

bi - r'â - gû / şî - tak - dî / se - pek - beñ / zi - yor

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Ne olduñ Hâlûk? Titrediñ gizlice.

ne - ol - duñ / ha - lûk - tit / re - diñ - giz / li - ce

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Geciktiñ mi? Mehtâba bir kerre sor.

ge - cik - tiñ / mi - meh - tâ / ba - bir - ker / re - sor

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Küçük kollarıñ şimdi gûlâne bir

kü - çük - kol / la - rıñ - şim / di - gû - lâ / ne - bir

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Taharrûkle canlandırır sandalı.

ta – har – rük / le – can – lan / dı – rır – san / da – lı
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Bu sevdâlı sandalcıyı, kim bilir,
bu – sev – dâ / lı – san – dal / cı – yı – kim / bi – lir
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Ne müşfik harâretle bekler yalı.
ne – müş – fik / ha – râ – ret / le – bek – ler / ya – lı
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Evet, serv-i sîmîni ta'kîb eden
e – vet – ser / vi – sî – mî / ni – ta' – kî / b'e – den
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Şu pür neş'e yol eñ nazarperveri.
şu – pür – neş / 'e – yol – eñ / na- zar – per / ve – ri
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Bu akşam şetâretlisiñ pek. Neden?
bu – ak – şam / şe – tâ – ret / li – siñ – pek / ne – den
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Hakîkat, ne olduñ deminden beri?
ha – kî – kat / ne – ol – duñ / de – min – den / be – ri
Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Kanatlandı şâir mizâciñ yine.
ka – nat – lan / dı – şâ – ir / mi – zâ – cıñ / yi – ne

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Güzel seçtiñ ithâf için tekneñe

gü – zel – seç / ti – n'it – hâ / f'i – çin – tek / ne – ñe

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

O sahrâ-yı vahşet firârisiniñ,

o – sah- râ / yı – vah – şet / fi – râ – rî / si – niñ

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

O hürriyyet evlâdınıñ nâmını.

o – hür – riy / ye – t'ev – lâ / dı – nıñ – nâ / mı – nı

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Geçirsen de âzâde eyyâmını,

ge – çir – sen / de – â – zâ / de – ey – yâ / mı – ñı

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

Küçük kollarıñ hiç hatar görmesin.

kü – çük – kol / la – rıñ – hiç / ha – tar – gör / me – sin

Feûlün Feûlün Feûlün Feul

GÜÇ KELİMELER VE TAMLAMALAR (ALFABETİK SIRADA)

âgûş: (F.) (آغوش) kucak.

âgûş-i takdîs: (آغوشِ تقدیس) kutsama kucağı, ululama kucağı, yüceltme kucağı.

âheng / âhenk : (F.) (آهنگ) uyum, düzen.

âheng-i nâzân: (آهنگِ نازان) nazlı düzen.

âheng-i seyrân: (آهنگِ سیران) seyir düzeni.

âzâde: (F.) (آزاده) özgür; özgürce.

âzâderûh: (F.-A.) (آزاده روح) [âzâde + rûh] özgür ruhlu.

Bosfor: (بوسفور) İstanbul Boğazı, Boğaziçi.

çâlâk: (F.) (چالاک) çevik, kıvrak.

eyyâm: (A.) (ایام) günler. *yevm* (gün) kelimesinin *çokluk* hali.

firârî: (A.) (فراری) kaçkın, kaçak.

gûl: (A.) (غول) canavar. *gulyabani* kelimesi buradan gelir. Aslı: gûl-i beyâbânî = çöl canavarı.

gûlâne³: (A.-F.) (غولانه) [gûl + âne] canavar gibi.

hakîkat: (A.) (حقیقت) sahi.

hatar: (A.) (خطر) tehlike.

hemrâz: (F.) (همراز) [hem + râz] sırdaş.

hemrâz-ı rûh: (همرازِ روح) ruh sırdaşı.

hırâm: (F.) (حرام) [hórâmîden > hırâmîden > hırâm] salınış, salınma.

ithâf: (A.) (اتحاف) hediyeye etme, sunma, adama. *tuhfe* (hediyeye) kelimesinden gelir.

Lonfelo (Henry Wadsworth Longfellow) : (لون فه لو) (27 Şubat 1807 Portland, Maine, ABD – 24 Mart 1882 Cambridge, Massachusetts, ABD) Amerikalı şair. Dante'nin *İlahi Komedyası*'nı Amerikan İngilizcesine çevirdi. *Fireside Poets* akımını benimseyen şairler grubuna katıldı. Belli başlı eserleri: *Evangeline* (1847), *Hiawatha'nın Şarkısı* (1855), *Paul Revere's Ride* (1861). (https://tr.wikipedia.org/wiki/Henry_Wadsworth_Longfellow)

³ Kubbealtı Lugatı'nda bu kelime *gul* maddesi altında verilmiş. Sanırım, bir yanlışlık olmuş. Anlamlandırmada hata olduğu gibi Fikret'ten verilen bu dize de *gûlâne* şeklinde kaydedilmiştir. Düzeltmesi gerekir.

mizâc: (A.) (مزاج) yaratılış, tabiat, karakter.

muntazam: (A.) (منتظم) düzenli.

müşfik: (A.) (مشفق) şefkatli.

nâm: (F.) (نام) ad.

nâzân: (F.) (نازان) [nâzîden > nâz + ân] nazlanan, nazlı.

nazarperver: (A.-F.) (نظرپرور) [nazar (göz, bakış) + perverden (beslemek) > perver] göz alıcı, dikkat çekici.

pür neş'e: (F.-A.) (پر نشئه) [pür + neş'e] neşeli, neşe dolu.

sahrâ: (A.) (صحرا) çöl.

sahrâ-yı vahşet: (صحراى وحشت) yabanlık çölü; korku çölü.

serv: (F.) (سرو) selvi, servi.

serv-i sîmîn: (سرو سيمين) gümüş rengi servi ağacı.

seyrân: (A.) (سيران) gezinti, dolaşma, seyir.

sîmîn: (F.) (سيمين) [sîm + în] gümüşten, gümüş gibi, gümüş rengi.

şâir-i zindeâsâr: (شاعر زنده آثار) ölümsüz eserleri olan şair, eserleriyle yaşayan şair.

şetâretli: (A.-T.) (شطارتلى) [şetâret + li] sevinçli, neşeli, keyifli.

taharrük: (A.) (تحرك) hareketlenme, kımıldanış, hareket.

takdîs: (A.) (تقدیس) kutsama, yüceltme, ululama.

ulvî: (A.) (علوى) yüce.

vahşet: (A.) (وحشت) yabanlık; korku.

vaz': (A.) (وضع) duruş, konum.

zindeâsâr: (F.-A.) (زنده آثار) [zinde + âsâr] ölümsüz eserleri olan.

ŞİİRDE BULUNAN CÜMLELERİN KURALLI CÜMLE HALİNE
DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ ŞEKLİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ HALİ

Küçük kolların şimdi bir muntazam

Taharrükle canlandırır tekneyi.

Küçük kolların şimdi muntazam bir taharrükle tekneyi canlandırır.

Küçük kolların şimdi düzenli bir hareketle tekneyi harekete geçirir.

Onun bir beyaz martı vaz'ındaki

Hırâmıyla hem sâde hem muhteşem

Bir âheng-i seyrânı var.

Onun bir beyaz martı vaz'ındaki hırâmıyla hem sâde hem muhteşem bir âheng-i seyrânı var.

Beyaz bir martıyı andıran salınışıyla onun hem sade hem de ihtişamlı bir seyir düzeni var.

Öyle şûh

Bir âheng-i nâzân ki hemrâz-ı rûh.

Öyle şûh bir âheng-i nâzân ki hemrâz-ı rûh

Öylesine şuhça ve nazlı bir seyir düzeni ki bu düzeni sayesinde ruh ile sırdaş olmuştur.

Sükûnetle Bosfor bu ulvî gece

Bir âgûş-i takdîse pek beñziyor.

Bosfor bu ulvî gece sükûnetle bir âgûş-i takdîse pek beñziyor.

Boğaziçi bu yüce gecede sakinliğiyle bir yüceltme kupağına çok benziyor.

Ne olduñ Halûk?

Halûk! Ne oldun?

Haluk! Sana ne oldu?

Titrediñ gizlice.

Gizlice titrediñ.

Gizli gizli titredin.

Geciktiñ mi?

Geciktiñ mi?

Geciktin mi?

Mehtâba bir kerre sor.

Bir kerre mehtâba sor.

Bir kez de mehtaba sor.

Küçük kollarıñ şimdi gûlâne bir

Taharrükle canlandırır sandalı.

Küçük kollarıñ şimdi gûlâne bir taharrükle sandalı canlandırır.

Küçük kolların şimdi bir canavar kımıldanışıyla sandalı harekete geçirir.

Bu sevdâlı sandalcıyı, kim bilir,

Ne müşfik harâretle bekler yalı!

Kim bilir? Yalı bu sevdâlı sandalcıyı ne müşfik hararetle bekler!

Kim bilir? Yalı bu sevdalı sandalcıyı ne şefkatli bir hararetle bekler!

Evet. Serv-i sîmîni ta'kîb eden

Şu pür neş'e yol eñ nazarperveri.

Evet. Serv-i sîmîni ta'kîb eden şu pür neş'e yol eñ nazarperveri.

Evet. Gümüş renkli serviye izleyen şu neşeli yol onun en gözdesi olan şeydir.

Bu akşam şetâretlisin pek; neden?

Bu akşam pek şetâretlisin. Neden?

Bu akşam çok keyiflisin? Neden?

Hakikat, ne olduñ deminden beri?

Hakikat; deminden beri ne oldun?

Sahi; deminden beri sana ne oldu?

Kanatlandı şâir mizâciñ yine.

Şâir mizâciñ yine kanatlandı.

Şair tabiatın yine adeta kuş oldu, kanatlandı.

Güzel seçtiñ ithâf için tekneñe

O sahrâ-yı vahşet firârîsiniñ,

O hürriyyet evlâdınıñ nâmını.

O sahrâ-yı vahşet⁴ firârîsiniñ, o hürriyyet evlâdınıñ nâmını tekneñe ithâf için güzel seçtin.

O korku çölünün adını, o özgürlük çocuğunun adını teknene vermek için güzel bir seçimde bulundun.

Geçirsen de âzâde eyyâmıñı,

Küçük kollarıñ hiç hatar görmesin.

Eyyâmıñı âzâde geçirsen de, küçük kollarıñ hiç hatar görmesin.

Günlerini özgür olarak geçirsen de, küçük kolların hiç tehlikeyle karşılaşmasın.

KAYNAKÇA

Arap Harfli Alfabetik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Mehmet Kanar, SAY, İstanbul, 2012.

Halûk'un Defteri, Naşiri Hasan Tahsin, Tanin Matbaası, İstanbul, 1327.

Kubbealtı Lugatı, <http://www.lugatim.com>.

⁴ *sahrâ-yı vahşet* tamlaması, metnin akışına göre hem *yabanlık çölü* hem de *korku çölü* olarak çevrilebilir. Hürriyetin bulunmadığı yerde korku hâkim olduğuna göre *vahşet* kelimesinin anlamı üzerinde özenle durmak gerekir.

Tevfik Fikret, *Halûk'un Defteri*, Hazırlayan: Dr. Abdullah Uçman, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2015.